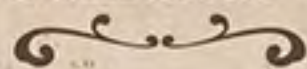


Joan Gamundi Vilà

A sepia-toned historical photograph showing four men in early 20th-century attire standing around a vintage open-top car in an orchard. One man is holding a basket, and another is near the car's open trunk. A woman is sitting on the ground to the right. The background is filled with trees.

Pagesos actius al Morell, la Pobla de Mafumet i Vilallonga del Camp

*De l'expansió del presseguer
i l'avellaner fins a l'actualitat*

PAGESOS ACTIUS AL MORELL,
LA POBLA DE MAFUMET
I VILALLONGA DEL CAMP

De l'expansió del presseguer
i l'avellaner fins a l'actualitat

Col·lecció El Tinter - 187

PAGESOS ACTIUS AL MORELL,
LA POBLA DE MAFUMET
I VILALLONGA DEL CAMP

De l'expansió del presseguer
i l'avellaner fins a l'actualitat

JOAN GAMUNDI VILÀ

Editat amb la col·laboració de:



Ajuntament del Morell

#sondelmorell

Primera edició: juliol 2025

© del text: Joan Gamundi Vilà

Fotografies procedents de l'arxiu Joan Gamundi

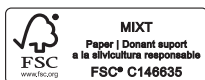
© de l'edició:
9 Grup Editorial
Cossetània Edicions
C. de la Violeta, 6 • 43800 Valls
Tel. 977602591
cossetania@cossetania.com
www.cossetania.com

Impressió: QP Print

ISBN: 978-84-1356-505-7

DL T 480-2025

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre, ni la seva incorporació a un sistema informàtic, ni la seva transmissió en cap forma ni per cap mitjà, sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació o altres mètodes, sense el permís previ i per escrit dels titulars del *copyright*.



*Aquest llibre està dedicat
als avellanicultors i als cultivadors
de fruiters de la zona del Francolí.
També als meus vuit germans i germanes,
que sempre m'han esperonat a escriure.*

Índex

PRÒLEG	11
INTRODUCCIÓ	13
A LA VORA DEL FRANCOLÍ, MOLTA POBLACIÓ AGRÀRIA	15
EL MORELL, MOLT PODERÓS AGRÍCOLAMENT	19
EL CULTIU DEL PRESSEGUER.....	23
Primer curset de fructicultura al Morell el 1965	23
Curset del Morell.....	25
Primeres pràctiques d'esporga a la granja Roca Soldevila, a la carretera de Reus a Constantí	25
Varietats	27
Tècnics i esporgadors utilitzats	28
Curset de fructicultura a la Pobla de Mafumet	28
Un incís	29
I continuem.....	30
A Vilallonga del Camp	33

LA DIPUTACIÓ DE TARRAGONA CREA EL SERVEI AGROPECUARI.....	35
Actuació de la Diputació de Tarragona.....	35
LES PETROQUÍMIQUES	43
L'AVELLANER I EL SEU ORIGEN	45
Molta activitat avellanera	50
Un bon record. Les pàgines sobre agricultura del <i>Diari de Tarragona</i>	54
I seguim.....	54
Comença l'abandonament	55
El borró sec. Molta discussió.....	58
Un cas molt problemàtic: el borró sec	58
Anàlisis als laboratoris	59
En aquell temps a la premsa se'n va escriure molt.....	65
I anem per feina	66
Lluita contra el badoc.....	67
Els cursets.....	67
Un gran curs d'avellaners al Morell el 1970.....	67
Taula rodona	68
De plantades tan grans amb un sol peu n'haviem vist a Itàlia	74
Curs a Vilallonga el 1972.....	76
Recol·lecció de l'avellana	77
Recol·lecció mecànica, un llarg problema solucionat	78
Incís.....	81
L'especial florida i pol·linització dels avellaners	85
Varietats incompatibles	89

Altres tècnics que ha treballat en el món dels avellaners.....	89
Treball amb grups de formació contínua	92
Nou cap de l'agència d'Extensió Agrària de Reus.....	94
Començava la decadència del cultiu el 1990-1991.....	98
Creació de les SAT i les OPA	101
Les OPA i les SAT	101
El cultiu actualment.....	104
És molt beneficiosa per a la salut	116

Pròleg

El Morell i els pobles immediatament veïns (la Pobla i Vilallonga) van passar en poques dècades de ser agrícoles i rurals a eminentment urbans.

El llibre que teniu a les mans primer havia de limitar-se als anys 1964-1972, i així hi constava al subtítol provisional. Però l'autor ens dona una perspectiva molt més llarga en el temps, i s'estén fins els nostres dies.

Des d'una posició privilegiada, aquest llibre dedicat als *Pagesos actius...* recorda accions, cursos, pràctiques, assajos i iniciatives de tota mena que es dugueren a terme.

Joan Gamundi, per exemple, ens parla de l'expansió i prestigi que va tindre els préssecs del Morell, de la varietat benvingut (també dita peret): eren primerencs i fins i tot s'exportaren a Anglaterra. Hi havia més de 160 pagesos que s'hi dedicaven. Sempre, això sí, conjuntament amb altres cultius.

No defuig l'enfrontament de molts problemes: les malalties fúngiques que atacaven els préssecs, el borró sec, la caiguda dels preus de l'avellana...

L'avellana a la zona, tot i les seves arrels medievals, es va expandir després de la fil·loxera, moment en què la vinya fou substituïda pels avellaners. La intensificació del regadiu li donà una nova embranzida: dels anys cinquanta als vuitanta, les hectàrees d'avellaner es duplicaren tant al Morell

com a la Pobla i a Vilallonga. Tot això, l'autor ho documenta amb dades.

Però el llibre ens recorda en tot moment que no es tracta només d'un exercici de nostàlgia: tot i que a les nostres viles la importància de l'agricultura ha quedat en un segon pla, com diu el refrany, «on hi ha hagut foc, sempre hi queda caliu». Moltes famílies d'arrel pagesa continuen tenint la seva terra i s'hi dediquen a temps parcial. És més, Joan Gamundi ens anomena exemples actuals d'èxit: «al Morell hi ha una esplèndida finca de presseguers amb més de divuit varietats de préssec»; «a Vilallonga hi ha una molt bona finca amb cultius ecològics i amb alguna plantada de presseguers, entre moltes altres coses». I fa un repàs de les hectàrees d'ave-llaners que encara queden, així com dels comerciants que, poble per poble, persisteixen en la seva activitat.

ELOI CALBET FERRAN
Alcalde del Morell

.

Introducció

L'any 1964 es va obrir a Reus una agència del Servei d'Extensió Agrària (SEA) amb la missió que els seus tècnics assessoressin la població rural del Baix Camp, de part del Tarragonès i del Priorat. Si no ho recordo malament, eren 31 pobles amb més de tres mil pagesos, uns amb dedicació plena i uns quants amb dedicació parcial. L'agència del SEA la va obrir Ramon Pifarré i Pifarré, perit agrícola, un gran professional i comunicador, que ja havia inaugurat l'agència de Valls dos anys abans.

El SEA era un servei per assessorar el món rural i el seu objectiu era, preferentment, impulsar la millora de les explotacions, la formació de la joventut agrària seguint una mica el model 4H dels grups de Califòrnia, el desenvolupament rural i comunitari, els programes d'economia domèstica i l'atenció a la dona del pagès, així com la capacitació de l'agricultor. A Catalunya, fa uns anys que va anar desapareixent sense cap protesta i es van anar creant uns altres sistemes d'assessorament. Sí que existeix, en canvi, en altres comunitats autònomes i a molts països.

El SEA es va crear com un servei autònom del Ministeri d'Agricultura, Pesca i Alimentació d'aquella època copiant el model californià dels Estats Units d'Amèrica. Va ser fruit dels acords de l'any 1953 entre l'Estat espanyol i els Estats



Placa del Servei d'Extensió Agrària que es posava a cada una de les seves agències, com la de Reus, situada primer al raval de Sant Pere, núm. 20, i més tard a l'Estació Enològica.

Units. Espanya tenia en aquells moments 28 milions d'habitants, dels quals un 40 % era població rural que vivia en pobles de menys de 2.000 habitants.

La gran llibertat que tenien els seus tècnics a Catalunya es devia al fet que no estaven gaire lligats al règim d'aquelles tristes èpoques i actuaven amb molta autonomia. En la formació dels agents d'Extensió Agrària els professors californians els havien inculcat l'esperit de servei, la professionalitat i la comunicació que necessitaven per a la capacitació i l'assessorament de la població rural. En bones paraules, anaven per feina, apartats de consideracions polítiques.

JOAN GAMUNDI VILÀ
*Enginyer tècnic agrícola
i periodista*

A la vora del Francolí, molta població agrària

Els tècnics del SEA de Reus van estudiar detingudament l'any 1963 els pobles del Baix Camp, el Tarragonès i el Priorat en els quals havien d'actuar. El Ministeri d'Agricultura, Pesca i Alimentació havia obert una agència del SEA el 1963 al raval de Sant Pere, núm. 20, de Reus, on hi havia l'antiga Hermandad de Agricultores y Ganaderos de Reus.

La zona baixa del Francolí, com el Morell, la Pobla de Mafumet i Vilallonga del Camp, entre altres, era la que tenia més explotacions agràries amb fruiters i avellaners. Amb referència a Constantí, tinc poques dades de les nostres actuacions.

Haviem fet alguna xerrada a Tarragona, inclús a l'Escola de Magisteri davant de mestres que acabaven d'aprovar les oposicions i que estaven destinades majoritàriament a pobles rurals. També, organitzada per l'Hermandad de Labradores y Ganaderos de Tarragona, que era l'únic sindicat agrari que existia, vam fer una xerrada sobre l'adobament de l'avellaner. Els tècnics Josep Valls i Joan Gamundi vam explicar les distintes maneres d'adobar l'avellaner que hi havia en aquella època. A l'antiga Casa Sindical hi va haver molts assistents.



El cultiu del presseguer va ser molt important en aquella època i a la zona es produïen préssecs de molta qualitat.

El *Diari de Tarragona* en va treure una nota l'any 1965:

EL ABONADO DEL AVELLANO

Organizada por la Hermandad de Labradores y Ganaderos de la capital conjuntamente con el Servicio de Extensión Agraria, el pasado martes tuvo lugar en el salón de actos de la Casa Sindical una charla sobre el «Abonado del avellano».

Intervinieron conjuntamente en la exposición del tema el agente don José Valls y don Juan Gamundi, agente comarcal de Reus.

Habló en primer lugar don José Valls, quien expuso con gran claridad y envidiable técnica los diferentes tipos de abonos existentes en el mercado actual, precisando sus principales cualidades.

A continuación hizo uso de la palabra el señor Gamundi, que concretó de forma práctica y brillante el abonado del avellano, resaltando en magnífica exposición las diferentes épocas y clases de abonos que necesitan los avellanos.

Ambas disertaciones, basadas en una sólida preparación técnica y práctica, fueron rubricadas por un animado colo-

quio, en el que la numerosísima concurrencia expuso diferentes problemas agrícolas, que fueron resueltos felizmente con un perfecto estudio de los mismos por el agente de Reus, señor Gamundi.

El cultiu del presseguer va ser molt important en aquella època malgrat tindre algun problema tècnic. Antigament, al Camp de Tarragona es cultivava en terres d'al·livió del riu Francolí.

El Morell, molt poderós agrícolament

Josep Bultó ha escrit algun llibre sobre diversos aspectes del Morell, llibre que com aquest ha estat patrocinat per l'Ajuntament.

Centrem-nos, doncs, en el Morell. Coneixíem que el préssec hi havia donat bons resultats econòmics. Era un cultiu que arrancava dels anys 1940. Els anys 1957 i 1958 es van fer exportacions del seu famós préssec primerenc a Anglaterra. Inclús va sortir al *No-Do*, un noticiari informatiu de la dictadura que es projectava als cinemes, obligatòriament, entre dues pel·lícules.

Eren varietats de no gaire valor, com els joanets i, més tard, els canongins. Hi havia, igualment, l'escarolita o l'auberge.

El 1964 predominava la varietat benvingut, també denominada *peret*, un préssec groc de conservació mitjana i bon gust, però amb problemes de malalties fúngiques com l'arrufat, que deformava les fulles, o bé la clorosi: quan al terreny hi havia un 7 % de calç, les fulles es tornaven grogues i queien, i es podia perdre la collita; també era una varietat molt vírica i era atacada pels pugons, l'aranya roja i el cuc de la fruita, principalment.



EL MORELL:
UN POBLE, UNA HISTÒRIA
JOSEP BULTÓ VIDAL

Josep Bultó ha escrit sobre diversos aspectes del Morell, com aquest llibre que parla de la seva història.

El mes de juliol, quan es collia al Morell i als seus voltants, com a la Pobla de Mafumet, Vilallonga del Camp o Constantí, hi havia un rebombori de compradors, intermediaris i recol·lectors, entre altres. Per mi la pagesia s'exposava molt a l'hora de vendre, de vegades sense un preu fix o de resultes de quant ho cobrava del comprador, que era el que sempre hi guanyava.

Al Morell entre el 1950 i el 1970 hi havia vora 400 hectàrees de presseguers i més de 160 pagesos que s'hi dedicaven, juntament amb algun altre cultiu, especialment olivera, vinya, cereals, avellaners, ametllers i garrofers.

Quant a la comercialització, tenien algun problema. Poc en parlàvem, nosaltres, als cursets tècnics que donàvem. Sí que puc dir que cap als voltants de l'any 1968 el SEA va convocar una reunió a Reus i hi van assistir alguns productors del Baix Camp i del Camp de Tarragona en general. La va presidir Josep Santacana, cap del SEA de la demarcació de Tarragona, i Delfí Reinoso, especialista en fructicultura del SEA. En aquell temps s'intentava crear una denominació del préssec que es produïa en aquestes terres i fer-ne una venda cooperativa o bé comunitària, assessorats per un tècnic agrònom de la Cooperativa Sant Isidre de Reus, Eugenio Cobertera. Joan Gamundi feia de moderador. No ens vam posar d'acord en aquests temes i ho vam deixar córrer.

El cultiu del presseguer

Primer curset de fructicultura al Morell el 1965

L'hivern del 1965 vam anar a fer unes xerrades als tres pobles mencionats sobre tractaments per al presseguer. Eren unes xerrades promogudes per l'Hermandad de Labradores y Ganaderos o bé per la cooperativa. Fernando Torres era el president de la Cooperativa del Morell; Joan Guinovart, el de la de Vilallonga, i, si ho recordo bé, el de la Pobra de Mafumet crec que era Josep Gasull. Les xerrades s'omplien de pagesos, que et feien acabar la conferència amb un col·loqui fins vora les dotze de la mitjanit. Ramon Pifarré i Joan Gamundi, amb el suport de diapositives i cartells, les van anar desenvolupant. Potser espantàvem la gent quan exigíem adobaments, regs i podes racionals. Ara bé, donar xerrades no ens era difícil.

Aviat vam iniciar el primer curset de fructicultura a les escoles del Morell. Era l'any 1965.

Hi assistia molta gent i de molts pobles. Recordo que n'hi havia del Morell, la Pobra de Mafumet, Tarragona, Vila-seca, Reus, Constantí, Mont-roig del Camp i Vinyols i els Arcs, entre altres. A primera fila, al centre, podem veure Joan Gamundi i, al seu costat, a l'esquerra, Ramon Pifarré i Pifarré, primer cap de l'agència del SEA de Reus, que més tard va ser



*La participació en els cursos del SEA era molt important.
A la imatge, participants en un dels cursos.*



*Ramon Pifarré
l'any 1967,
quan era el cap
de l'agència
del SEA de Reus.*

destinat a Girona com a cap provincial. Quan escric aquestes notes, Ramon Pifarré té seriosos problemes de salut i està internat en una residència; té noranta-un anys.

Curset del Morell

El curset al Morell va durar quinze dies i es va desenvolupar amb tècnics del SEA, perits agrícoles de cases comercials, esporgadors de Lleida i diversos ensenyants.

Les primeres pràctiques de poda es van fer a la granja Roca Soldevila de Reus. Roca Soldevila, propietari de la granja, havia estudiat durant la Mancomunitat de Catalunya la carrera d'enginyeria agrícola. Després de la guerra el van degradar i va passar a perit agrícola i va haver de fer un examen sever. Els va passar el mateix a professors meus de l'Escola d'Agricultura de Barcelona, molt qualificats, però gairebé desqualificats pel règim franquista, els quals es van haver de dedicar també a la pluriocupació.

Primeres pràctiques d'esporga a la granja Roca Soldevila, a la carretera de Reus a Constantí

En aquestes pràctiques, que es feien a l'hivern, s'intentava que la part de les branques que havien de donar fruits estiguessin a l'altura a la qual arribava el cultivador. No s'havien de despuntar, ja que l'últim borro d'una branca té una funció reguladora hormonal del creixement dels fruits i de les branques secundàries.

Les primeres pràctiques es van fer a una plantada de pressegurs que hi havia a la granja Roca Soldevila, a la carretera de Reus a Constantí.

Les pràctiques de poda eren molt comentades pels cursetistes. En aquells temps es despuntaven quasi totes les rames fructíferes i no es pensava gaire en l'altura de l'arbre a l'hora de la recol·lecció. Es van haver d'introduir les noves tècniques anomenades *de poda llarga*, que van triomfar tant a la zona del Francolí com, més tard, a la de Vinyols i Cambrils.



Poda amb rama llarga al presseguer. S'estava canviant el sistema de podar.



Les primeres pràctiques es van fer a una plantada de presseguers que hi havia a la granja Roca Soldevila, a la carretera de Reus a Constantí

Varietats

També parlaven de varietats. De les noves varietats, especialment springtime, cardinal, dixired, merril gemfree, maycrest, springcrest i, finalment, redglobe, van veure clar que les varietats primerenques com la springtime es pagaven bé. Però la resta, que venien els últims dies de juny i primers de juliol, eren menys valorades perquè es creava una oferta excessiva. En el fons, trèiem conclusions en la mesura que els arbres creixien i n'anàvem estudiant la comercialització.

Actualment al Morell hi ha una esplèndida finca de presseguers, portada per Roger Catà, amb més de divuit varietats de presseguers. És el Mas Montseny i ens recorda molt l'època del préssec. Al Morell, per les festes de Santa Magdalena, sempre s'organitza la Cursa Ciclista del Préssec.

El préssec és una fruita deliciosa i molt apreciada nutritivament quan fa calor.



Extensa varietat de préssecs en una exposició feta al Mas Bové de l'IRTA.

Tècnics i esporgadors utilitzats

Amb els cursetistes vam fer un viatge d'estudis a la zona de Lleida.



*A la imatge, Joan Gamundi, agent del SEA i perit agrícola;
Josep Sisó, tècnic del Patronat de Protecció de l'Obrer (PPO);
Josep Borràs, esporgador contractat per l'agència del SEA de Reus,
i Ramon Maria Nogués, perit agrícola del PPO.
El PPO també ofería els seus cursets.*

Curset de fructicultura a la Pobla de Mafumet

L'agència d'Extensió Agrària de Reus, en col·laboració amb l'Hermandad Sindical de Labradores y Ganaderos i la Cooperativa de la Pobla de Mafumet, va promoure un curset de fructicultura de quinze dies lectius, del 9 de desembre de 1968 al 24 d'aquest mes. Hi van assistir trenta-cinc fructicultors de la Pobla de Mafumet, el Morell, Constantí, Vinyols i els Arcs i Reus. Quan convocàvem un curset d'aquest tipus, se'n feia divulgació a molts pobles, per això hi assistien fructicultors de diversos pobles.



Grup d'assistents del curset de la Pobla de Mafumet.

Un incís

Dues coses vull esmentar. Una és que als cursos hi assistien gent de molts de pobles. I l'altra és que nosaltres, els tècnics, aprofitàvem tots els recursos que teníem a mà per pagar-los, especialment amb diners del PPO; el Servei d'Extensió Agrària no disposava de gaires diners i en aquells moments els agents d'aquest servei guanyaven menys que els mestres de les escoles d'ensenyament.

En algun cas, a fora de Catalunya, s'hi anava en moto, i hi havia hagut algun accident amb resultat de mort d'algun tècnic. Crec que va ser a Andalusia, i a la viuda li va quedar una pensió tan ínfima que es va haver de fer una recol·lecta d'àmbit estatal entre tots els agents del SEA per fer-li un donatiu.

Al cap de pocs anys el director general del SEA del Ministeri d'Agricultura, Don José García Gutiérrez, ho va poder arreglar, juntament amb el secretari general, Don Miguel Cuevas, i ja vam cobrar una mica més.



Cursetistes a la Pobla de Mafumet amb Joan Gamundi.

I continuem...

Bé, continuant amb el curset de la Pobla de Mafumet, hem de dir que els professors van ser Josep Santacana, agent de zona de la província de Tarragona; Delfí Reinoso, molt bon especialista en fruiters del SEA; Eugeni Vives, especialista en gestió econòmica de les explotacions, i Josep Valls i Joan Gamundi, agents del SEA de Reus.

Era un curset semblant al que s'havia fet anteriorment al Morell, però amb una particularitat, que ja s'havia comentat, com és la creació de grups de gestió i de comercialització, que eren molt necessaris. En una crònica que va fer a *El Correo Catalán*, el periodista Lluís Anglès deia:

Con la creación de grupos vendría una reforma de las estructuras. El agricultor a la hora de vender sus melocoto-



Demostració de poda en una finca de la Poble de Mafumet.

nes se encuentra solo y desprotegido. Y vende a precios muy inferiores de los que cotiza el ama de casa en el mercado cuando los compra. Solo creando grandes grupos de comercialización, pueden abrir nuevas fronteras.

En aquest article que comento (11 de gener de 1969), el periodista Lluís Anglès reflecteix molt bé el curs de la Poble de Mafumet. El SEA el va convocar i hi van assistir pagesos de la Poble de Mafumet, el Morell, Constantí, Vinyols i els Arcs i Cambrils. Eren 31 cursetistes, però a l'hora de les demostracions, sobretot d'esporga, hi havia molta gent, amb moltes discussions. Les classes teòriques les van donar Delfí Reinoso, gran especialista del SEA en fruiters, que vivia a Tàrraga, i, igualment, Eugenio Vives, especialista en gestions econòmiques d'explotacions, i els agents de Reus Joan Gamundi i Josep Valls. Un esporgador, Josep Borràs, de Barbens, va explicar la metodologia i van fer moltes pràctiques. El curs, com la majoria dels cursets, va durar quinze dies, del 9 al 24 de desembre, i s'hi van desenvolupar molts de temes sobre adobaments, regs, plagues, etc. Es van organit-



Els cursetistes, davant l'ajuntament de la Poble de Mafumet d'aquell temps, recollint els diplomes que es lliuraven.

zar dues excursions col·lectives: una, la primera, a l'Escuela de Formación Agraria Luis Pujades de Frías, que era en una finca de la Diputació Provincial, l'actual Mas Bové, i l'altra, a diverses plantacions de fruiters i centrals fruïteres de Mollerussa, Balaguer i Almenar.

Estem escrivint sobre la comercialització de préssecs l'any 1969.

Les classes d'esporga es van portar a terme en finques del Morell, la Poble de Mafumet i Constantí, en les quals hi va haver una gran assistència de fructicultors.

L'acte de cloenda del curs el van presidir el batlle de la Poble de Mafumet i altres autoritats.

Lluís Anglès comença el seu article tot dient: «Qui sembla cull.» I alabava moltíssim aquesta acció formativa.